

Turizmusfejlesztési támogatások vizsgálata a hazai NUTS2 régiókban, fókuszban Észak-Magyarország

Bujdosó Zoltán – Gyurkó Ádám – Némediné Kollár Kitti

Összefoglalás

A tanulmány a turizmusfejlesztési jogcímen megítélt pénzügyi források területi aspektusait vizsgálja Magyarországon 2004 és 2020 között, különös tekintettel az Észak-Magyarország régióra. A kutatás célja, hogy feltárja, milyen hatást gyakoroltak az EU-s támogatások hazánk turizmusának teljesítményére és versenyképességére. Az eredmények alapján Észak-Magyarország kiegyensúlyozott fejlődése fenntartható növekedési pályát mutat. Jelentősebb növekedést az árbevétel és a kapacitáskihasználtság terén ért el, ami az uniós források célzott és hatékony felhasználását tükrözi. Ugyanakkor a beágyazottság stagnáló mutatói az infrastruktúra további bővítésének szükségességét jelzik. A regionális összehasonlítások rávilágítanak az egyes régiók eltérő fejlődési pályáira, például a Közép-Dunántúl régióban kiegyensúlyozott teljesítmény volt mérhető, míg az Észak-Alföld régióban a keresleti oldal gyengesége miatt alacsonyabb teljesítményt azonosíthatunk. A Nyugat-Dunántúlon a fürdőturizmusból fakadó bevételek révén kiemelkedő értékeket tapasztalhattunk, de a hatékonysági mutatói csökkentek, ami a források alulhasznosítására utal. A tanulmány javaslatokat fogalmaz meg az alacsonyabb teljesítményű régiók fejlesztési stratégiáinak erősítésére, a fenntarthatóságot előtérbe helyező ESG-elvek alkalmazására, valamint az infrastruktúra modernizációjára. Az eredmények rávilágítanak arra, hogy az EU-s források jelentős mértékben hozzájárultak Magyarország turisztikai fejlődéséhez, miközben hangsúlyozzák a térségi különbségek csökkentésének és a forrásfelhasználás hatékonyságnövelésének további szükségességét.

Kulcsszavak: ESG faktor, EU támogatások, fenntarthatóság, regionális versenyképesség, turizmusfejlesztés

JEL: R11, Z29

Examination of Tourism Development Grants in the NUTS2 regions of Hungary, focus on Northern Hungary

Abstract

The study examines the territorial aspects of the financial resources allocated to tourism development in Hungary between 2004 and 2020, with special emphasis on the North-Hungary region. The aim of the research is to explore the impact of EU funding on the performance and competitiveness of tourism in Hungary. The results show that the balanced development of Northern Hungary is on a sustainable growth path. Significant growth has been achieved in terms of turnover and capacity utilisation, reflecting the targeted and efficient use of EU funds. At the same time, stagnating indicators of embeddedness point to the need for further infrastructure expansion. Regional comparisons highlight the different development trajectories of the regions, for example, the Central Transdanubia region has shown a balanced performance, while the Northern Great Plain region has underperformed due to a weak demand side. In Western Transdanubia, we have seen an outstanding performance in terms of revenues from spa tourism, but a decline

in efficiency indicators, which points to an under-utilisation of resources. The study makes recommendations for strengthening development strategies in underperforming regions, applying ESG principles that put sustainability first, and modernising infrastructure. The results highlight the significant contribution of EU funds to Hungary's tourism development, while underlining the need to further reduce regional disparities and increase the efficiency of resource use.

Keywords: ESG factors, EU funding, regional competitiveness, sustainability, tourism development

JEL: R11, Z29

Bevezetés

Kutatás célja

Az elemzés Észak-Magyarország régióját vizsgálja, amely az uniós fejlesztési források kiemelt célterületeként jelentős strukturális és teljesítménybeli változásokon ment keresztül a vizsgált időszakban. A kutatás célja kvantitatív módszerek alkalmazásával feltárni a turizmusfejlesztési források hozzájárulását a térség turisztikai potenciáljának kiaknázásához, különös tekintettel az időbeli trendekre és a regionális eltérésekre. Az eredmények hozzájárulhatnak a turisztikai fejlesztéspolitika hatékonyságának objektív értékeléséhez és a forrásallokáció optimalizálásához. A kutatás további célkitűzései a következők:

1. *Teljesítménybeli változások vizsgálata:* Az uniós források által generált fejlesztések hatásának mérése a turisztikai GDP négy fő tényezője – idegenforgalmi beágyazottság, idegenforgalmi fejlettség, idegenforgalmi hatékonyság és kapacitáskihasználtság – alapján.
2. *Regionális különbségek feltárása:* A NUTS 2-es régiók teljesítményének összevetése a támogatási források térbeli és gazdasági hatásainak azonosítása érdekében.
3. *Fenntarthatóság értékelése:* Az ESG elvek alkalmazásának vizsgálata a turisztikai desztinációk fenntarthatóságára és versenyképességére gyakorolt hatás szempontjából.
4. *Fejlesztéspolitikai ajánlások megfogalmazása:* Következtetések levonása, amelyek elősegítik a jövőbeli turisztikai és területfejlesztési stratégiák hatékonyságának javítását.

Szakirodalmi áttekintés

A turizmus és a területfejlesztés kapcsolata, az ágazat fejlesztéspolitikában betöltött szerepe sokrétű. A területfejlesztés és a turizmus kapcsolatáról megoszlanak a szakmai vélemények, amelyek mögött koncepcionális felfogásbeli különbség rejlik. Amennyiben a területfejlesztést csak a területi különbségek mérséklésének eszközeként fogjuk fel, úgy nem tudunk mit kezdeni a turizmus vonzerőkön alapuló, differenciált területfejlesztési szemléletével (Kraftné, 2000; Tóth-Káposzta, 2021). Ha viszont a turizmus interszektoralis jellegéből indulunk ki és a kapcsolódó környezetvédelmi, természetvédelmi, gazdasági hatékonyság követelményeit is szem előtt tartjuk, nem lehet kérdéses az ágazat területfejlesztési funkciója (Aubert et al, 2004).

A turizmus - elsősorban az eltérő adottságok miatt - területi különbségeket eredményez, vannak turisztikai szempontból frekvenciált és vannak a turizmusban kevésbé érintett települések, térségek. A területfejlesztési politika két irányvonalat követhet. A támogatások célja lehet egyrészt a turizmus európai szintre való felzárkóztatása, a versenyképesség fokozása (Nagy, 2018). Ugyanakkor cél lehet

a belső egyenlőtlenségek csökkentése, az országon belüli turisztikai-fejlettségi különbségek mérséklése is (Aubert et al, 2017). Azaz a turizmus és a területfejlesztés kapcsolata kétirányú: a fejlesztés nagyobb súlyú célja a turisztikai (és ezáltal részben a fejlettségi) különbségek mérséklése, vagy pedig a – nemzetközi versenyben való helytállás, a színvonal tartása, növelése stb. miatt – a turisztikailag frekventált helyek fejlesztése (Bujdosó, 2016)

A turizmus – növekvő szerepe ellenére – sem az Európai Gazdasági Közösség sem az Európai Unió alapokmányaiban nem szerepelt önálló fejezetként, a szubszidiaritás elve alapján nemzeti szinten irányított ágazat (Michalkó, 2016). Az Európai Unió régóta felismeri a turizmus jelentőségét, mint a gazdasági növekedés és a munkahelyteremtés egyik meghatározó tényezőjét. Ennek megfelelően jelentős pénzügyi forrásokat biztosít az ágazat fejlesztésére, hogy a tagállamok a lehető legnagyobb mértékben élhessenek a turizmus nyújtotta előnyökkel (Diekmann – McCabe, 2011). Az idegenforgalmi szektornak nyújtott EU-s támogatás egyik legfontosabb szempontja, hogy hangsúlyt fektet a környezeti fenntarthatóságra és a kulturális örökség megőrzésére (Eckert – Kovalevska, 2021). Az Európai Unió kezdeményezései kiemelt figyelmet fordítanak a fenntartható turizmus fejlesztésére, különös tekintettel a környezetbarát megoldások ösztönzésére. Ezen intézkedések magukban foglalják a kulturális alapú turisztikai útvonalak támogatását, amelyek a kulturális örökség megőrzésére és bemutatására építenek. Ezek a törekvések nem csupán a természeti és kulturális értékek védelmét szolgálják, hanem hozzájárulnak a turizmus társadalmi és gazdasági fenntarthatóságának megteremtéséhez is (Font et al, 2021). Ez az egyre erősödő felismerés rámutat arra, hogy a turizmus nem csupán gazdasági tényező, hanem jelentős környezeti és társadalmi hatásokat is magában hordozhat. A fenntartható fejlődés ezért kulcsszerepet játszik az ágazat hosszú távú életképességének és felelősségteljes működésének biztosításában (Paramati et al, 2018).

Az EU-n belül azonban az idegenforgalom finanszírozása egyenlőtlenül oszlik meg, egyes régiók és országok másokhoz képest aránytalanul nagy támogatásban részesülnek (Băndoi et al, 2020, Xie et al, 2021). A regionális különbségek egyik fő tényezője az, hogy a gazdasági fejlettség és az idegenforgalomban való érintettség az EU-ban eltérő mértékű. Észak- és Nyugat-Európa gazdaságilag fejlett országaira jellemző a diverzifikáltabb gazdasági struktúra, amely alacsonyabb mértékű függőséget mutat a turisztikai szektortól (Lőrinc – Káposzta, 2024). Ezzel szemben Dél-Európa mediterrán országai, valamint Közép- és Kelet-Európa feltörekvő gazdaságai esetében a turizmus jelentősebb szerepet tölt be a gazdasági teljesítményben, ami magasabb fokú ágazati érintettséget eredményez (Motsa et al, 2021).

Magyarország már a közösséghez történő csatlakozás előtt felismerte az ágazat fontosságát. A modernkori hazai turizmusfejlesztés a 2000–2003 közötti Széchenyi Tervvel indult, melynek célja a turizmus minőségi fejlesztése, mely a nemzetközi versenyképesség fokozásán, a belföldi turizmus stabilizáló szerepének megteremtésén és a turizmus teljesítményének növelésén alapult (Aubert et al, 2004). 2004-től a hazai mellett a közösségi források is megnyíltak és az egyes költségvetési ciklusokban különböző operatív programok keresztül felhasználásra is kerültek a források. Az eltelt két évtizedben elsősorban a területi (regionális) és az ágazatiak közül a gazdaságfejlesztéshez kapcsolódó operatív programokban jelent meg a turizmusfejlesztés, melyet összefoglalóan az alábbi felsorolás tartalmaz.

- 2004–2006: Nemzeti Fejlesztési Terv
  - Regionális fejlesztés Operatív Program
    - ROP 1. prioritás: A Turisztikai potenciál erősítése
      - *Turisztikai vonzerők fejlesztése*
      - *Turisztikai fogadóképesség javítása*

- 2007–2013: Új Magyarország Fejlesztési Terv, Új Széchenyi Terv
  - Regionális operatív programok
    - ROP 2. prioritás: Desztináció-menedzsment fejlesztés, Termék- és attrakciófejlesztés, Szálláshelyfejlesztés
      - *Turisztikai célú fejlesztés (DAOP, ÉAOP)*
      - *Turisztikai potenciál erősítése a régióban (DDT, ÉMOP)*
      - *Regionális turizmusfejlesztés (KDOP)*
      - *Turizmusfejlesztés – Pannon örökség megújítása (NYDOP)*
    - ROP 3. prioritás: A turisztikai vonzerő fejlesztése
      - *A régió vonzerejének fejlesztése (KMOP)*
  - 2014–2020: Széchenyi 2020
    - Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program
      - GINOP 1. prioritás: Kis- és középvállalkozások versenyképességének javítása
        - *GINOP-1.3.4 Turisztikai fejlesztési térségek pozicionálása*
      - GINOP 7. prioritás: Turizmus
        - *GINOP 7.1.1. Nemzeti Kastély- és Várprogram turisztikai célú fejlesztéseinek támogatása*
        - *GINOP 7.1.2. Aktív turisztikai hálózatok infrastruktúrájának fejlesztése*
        - *GINOP-7.1.3. Gyógybelyek komplex turisztikai fejlesztése*
        - *GINOP-7.1.4. Egyházi kulturális örökség turisztikai fejlesztése*
        - *GINOP 7.1.5. Nemzeti parkok komplex turisztikai fejlesztése*
        - *GINOP-7.1.6. Világörökségi helyszínek fejlesztése*
        - *GINOP-7.1.7. Kulturális tematikus hálózatok fejlesztése*
        - *GINOP-7.1.8. Turisztikai attrakciók minősítési feltételrendszerének kialakítása*
        - *GINOP-7.1.9. Turisztikailag frekventált térségek integrált termék- és szolgáltatásfejlesztése*
        - *GINOP-7.1.10. A természetes fürdőhelyek komplex és élményközpontú fejlesztése*
    - Terület- és Településfejlesztési Operatív Program (TOP)
      - TOP 1. prioritás: Térségi gazdasági környezet fejlesztése
        - *TOP-1.2.1. Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés*
      - TOP 6. prioritás: Fenntartható városfejlesztés
        - *TOP-6.1.4. Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés*
    - 2021–2027: Széchenyi Terv Plusz
      - GINOP Plusz
        - GINOP Plusz 6. prioritás: Turizmus, örökségvédelem
          - *Országos és nemzetközi jelentőségű gyógyfürdők és környezetük komplex fejlesztése*
          - *Kulturális örökség védelme, fejlesztése, népszerűsítése és szolgáltatásfejlesztése*
      - TOP Plusz
        - TOP Plusz 1. prioritás: Élhető vármegye
          - *TOP Plusz-1.1.3-21 Helyi és térségi turizmusfejlesztés*
        - TOP Plusz 6. prioritás: Versenyképes vármegye
          - *TOP Plusz-6.1.4-23 Aktív turizmus fejlesztése*

A turizmus versenyképességének értelmezése ma már túlmutat a hagyományos gazdasági mutatókon, egyre nagyobb hangsúlyt kap a fenntarthatóság, a társadalmi felelősségvállalás és az élményalapú szolgáltatások iránti kereslet. Ez a változás rávilágít arra, hogy a siker érdekében már nem elegendő csupán a megszokott vevői követelményeknek megfelelni (Csorba, 2023). A desztinációk

egyre inkább felismerik, hogy a hosszú távú siker nem csupán a látogatók vonzásától függ, hanem attól is, hogy ezt környezeti szempontból fenntartható (Tömöri – Staniscia, 2023), társadalmilag felelős és hatékonyan irányított módon teszik-e (Cvelbar et al, 2016, Stacchini et al, 2022). Ebben a kontextusban kerülnek előtérbe a környezeti, társadalmi és kormányzati tényezők (ESG), amelyek a turizmus jövőbeli versenyképességét alakító erőteljes erőként működnek (Dempere – Modugu, 2022, Hassan – Meyer, 2022, Nakipova et al, 2023, Legendre, 2024). Az ESG azt vizsgálja, hogy egy cég mennyire felelős a környezetért, mennyire gondoskodik a munkavállalóiról és a helyi közösségről, továbbá mennyire átláthatóan és etikusán irányítják a vállalatot. A fejlett országokban a desztinációk versenyképessége nemcsak a turizmus-specifikus tényezőktől, például a desztinációmenedzsmenttől függ, hanem az olyan szélesebb körű gazdasági feltételektől is, mint az általános infrastruktúra, a makrokörnyezet és az üzleti környezet (Cvelbar et al, 2016).

Az ESG-elvek beépítése alapvető fontosságú a fenntarthatóbb turisztikai modellre való áttéréshez. Ezen nézetek integrálása nélkülözhetetlen a turizmus fenntarthatósága és versenyképessége szempontjából, hiányuk pedig gátolhatja a hosszú távú sikert. A környezetvédelem, a társadalmi befogadás és a jó kormányzás előmozdításával a desztinációk mérsékelhetik a turizmus negatív hatásait, megőrizhetik természeti és kulturális kincseiket, továbbá biztosíthatják a helyi közösségek jólétét is (Ionescu et al, 2019, Tarik et al, 2022).

Anyag és módszer

Az elemzéshez szükséges adatok két fő forrásból származtak, a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatbázisából és a Támogatott projektkereső rendszerből (https://archive.palyazat.gov.hu/tamogatott_projektkereso). A KSH adatbázisa biztosította a vizsgált célterületre vonatkozó vendégforgalmi adatokat, ideértve az idegenforgalmi bevételeket, a vendégéjszakák számát és a szálláshelyek kapacitását. Emellett a lakónépességre vonatkozó adatok is innen kerültek leszűrésre. A Támogatott projektkereső adatbázisából a turizmusfejlesztés jogcímén megítélt európai uniós források kerültek leszűrésre, amelyek az elemzett térségek fejlesztési támogatásainak mértékét és típusát reprezentálták.

A turisztikai GDP tényezőinek meghatározása segíti a teljesítmény és versenyképesség értékelését, összemérhetőséget biztosít régiók között, támogatja a stratégiai tervezést és a jövedelmezőség optimalizálását. A módszertan egy általános versenyképességi elemzésen alapul, amely turizmus specifikus mutatókkal helyettesítve lehetővé teszi egy régió vagy település turisztikai versenyképességének meghatározását. A területi versenyképesség kiszámításához használt, az egy főre jutó jövedelemtényezőt lebontó képletet korábban több szerző is alkalmazta (Lengyel, 2010, Lukovics, 2017, Gyurkó, 2018). A területi versenyképesség módszertanában szereplő adatok kicserélésével a turisztikai versenyképesség képlete is meghatározható, ilyen típusú versenyképességi vizsgálatokat már több szerző is alkalmazott (Tóth – Dávid, 2011, Papp, 2012, Gyurkó – Bujdosó, 2019). A jelen tanulmány alapjául szolgáló módszertan ezen bevett gyakorlatok mentén valósult meg.

A turisztikai GDP tényezői az alábbi négy mutatóval határozható meg.

- Idegenforgalmi beágyazottság: Kereskedelmi szálláshelyegységek száma /állandó népesség
- Idegenforgalmi fejlettség: Kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó szállásdíj árbevétele/állandó népesség
- Idegenforgalmi hatékonyság: Kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó szállásdíj árbevétele/kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszaka
- Kapacitáskihasználtság: Kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszaka/kereskedelmi szálláshelyegységek száma

Az átlagos relatív változás számítása a turisztikai GDP tényezőinek elemzése során egy olyan módszertani megközelítés, amely lehetővé teszi a különböző időszakokban és régiókban tapasztalható trendek összehasonlítását és a teljesítménybeli különbségek azonosítását. Ez az elemzés a már korábban bemutatott négy kulcsmutató – idegenforgalmi beágyazottság, idegenforgalmi fejlettség, idegenforgalmi hatékonyság és kapacitáskihasználtság – relatív változásán alapul, amelyek a turizmus gazdasági és strukturális jellemzőinek főbb dimenzióit mérik, az alábbiak szerint.

1. *Idősoros adatok kisimítása mozgóátlaggal*: Az éves kiugró értékek és rövid távú kilengések kisimítása érdekében mozgóátlag számítására került sor, amely az időszakos trendek megfigyelését tette lehetővé. A mutató kiszámításának képlete az 1. ábrán látható. A képlet a *páratlan mozgóátlag* általános formáját tükrözi, amelyet egy k-hosszúságú időablakra alkalmaznak és az adatsor k-elemének egyszerű számtani átlagát adja meg.
2. *Átlagos relatív változás számítása*: Az egyes turisztikai GDP tényezők relatív változása az adott időszak értékei alapján az országos átlaghoz viszonyítva került meghatározásra, majd az így kapott eredmények régióként átlagolva lettek. Az átlagos relatív változás százalékos formában mutatja be, hogy az adott régió a vizsgált tényezők mentén hogyan teljesít az országos átlaghoz képest. A mutató kiszámításának képlete a 2. ábrán látható. Ahol az y_n érték az idősor végső értéke, vagyis a vizsgált időszak utolsó időpontjában mért érték. Az y_1 érték pedig az idősor kezdő értéke, vagyis a vizsgált időszak első időpontjában mért érték.

$$\hat{Y}_c = \frac{(y_1 + y_2 + y_{k-1} + y_k)}{k}$$

1. ábra. A mozgóátlag képlete

Forrás: Saját szerkesztés

$$\bar{l} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}}$$

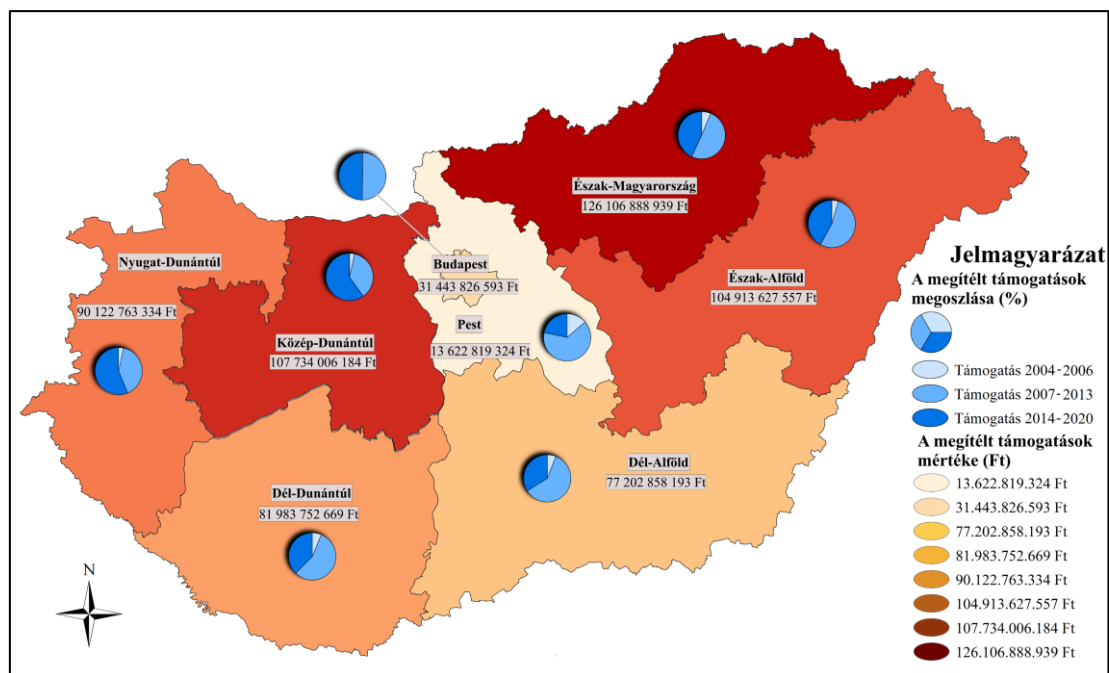
2. ábra. Az átlagos relatív változás képlete

Forrás: Saját szerkesztés

Eredmények

Turizmusfejlesztés jogcímen megítélt európai uniós források Magyarország NUTS 2-es régióiban 2004-2020 között

Magyarországon az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozást követően a rendelkezésre álló EU-s fejlesztési források meghatározó szerepet játszottak a hazai turizmus fejlődésének előmozdításában, jelentős mértékben hozzájárulva az ágazat versenyképességének növeléséhez és infrastruktúrális bővítéséhez. Az elemzés célja, hogy feltárja a támogatások területi megoszlását, az egyes régiókban elért eredményeket, valamint azok összefüggéseit a gazdasági teljesítménnyel és a területfejlesztési prioritásokkal. Az időszakos és ezer főre vetített támogatások elemzése átfogó képet nyújt a magyarországi turizmusfejlesztés európai uniós támogatásokon alapuló dinamikájáról.

3. ábra. Turizmusfejlesztés jogcímen megítelt európai uniós források mértéke (Ft) és megoszlása (%) az egyes tervezési időszakokban, Magyarországon (NUTS 2) 2004–2020 között

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

A 3. ábra alapján megállapítható, hogy Magyarország turizmusfejlesztési jogcímen igen jelentős mértékű pénzüsszeget kapott a hazai idegenforgalom fejlesztésére. 2004–2020 között összesen 633 milliárd Ft érkezett, mely összeg az ágazati fejlesztéseken felül jelentős mértékben hozzájárult a régiók általános gazdasági növekedéséhez is. A forrásallokáció során kiemelt szempont volt a turisztikai potenciál figyelembevétele, továbbá a konvergencia régiók kiemelt támogatása (1. táblázat), mely a regionális különbségek mérséklése okán prioritás az EU-ban. A 2004–2006-os időszakot követően a támogatások volumene jelentősen megnőtt, ami az Európai Unió strukturális alapjainak és kohéziós politikájának köszönhető. Az összesített adatok szerint a 2004 és 2020 közötti időszakban a legnagyobb támogatásban Észak-Magyarország részesült (126,1 milliárd forint), amelyet Észak-Alföld (104,9 milliárd forint) és Közép-Dunántúl (107,7 milliárd forint) követett.

1. táblázat. Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson (PPS) Magyarország régióiban az európai uniós tervezési, fejlesztési ciklusok kezdetén

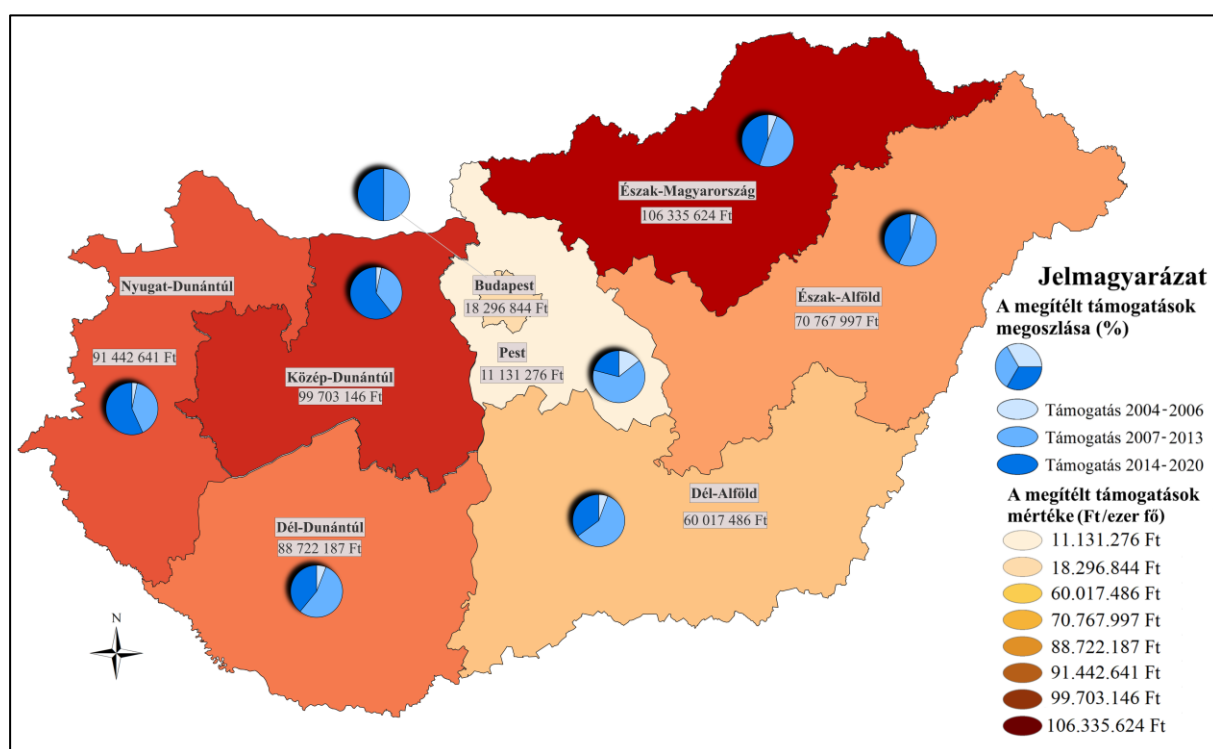
Terület	2004	No.	2007	No.	2014	No.	2021	No.
Budapest	27 417	1.	32 394	1.	38 346	1.	50 768	1.
Közép-Dunántúl	12 564	3.	13 905	4.	16 626	3.	22 771	2.
Nyugat-Dunántúl	13 913	2.	15 163	2.	19 485	2.	21 935	3.
Pest	11 796	4.	14 171	3.	15 416	4.	19 863	4.
Dél-Alföld	9 405	5.	10 092	6.	13 065	5.	17 757	5.
Észak-Magyarország	8 469	8.	9 446	7.	11 531	8.	16 812	6.
Dél-Dunántúl	9 334	6.	10 118	5.	12 160	6.	16 615	7.
Észak-Alföld	8 858	7.	9 351	8.	11 785	7.	15 918	8.

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

Budapest, amely Magyarország legfejlettebb régiója, a támogatásoknak csak kis részét kapta (31,4 milliárd forint), hiszen nem minősül konvergencia régióknak (3. ábra). A fejlettsége miatt tehát valószínűleg kevesebb szüksége is volt közvetlen uniós forrásokra a turizmusfejlesztés terén. A Dél-Alföld (77,2 milliárd forint) és Nyugat-Dunántúl (90,1 milliárd forint) támogatása szintén jelentős, ami arra utal, hogy ezeken a területeken is átfogó fejlesztések valósultak meg. Az allokált források elsősorban attrakciófejlesztésre, turisztikai vonzerők bővítésére, valamint szervezeti és irányítási struktúrák létrehozására és működtetésére irányultak. A támogatások révén a régiókban új turisztikai attrakciók jöttek létre, meglévő látványosságok korszerűsödtek, illetve a helyi turizmus koordinálásához szükséges szervezetek működése is biztosítottá vált. Ezek az intézkedések jelentős mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a régiók idegenforgalmi potenciálja jobban kiaknázzhatóvá váljon, és növekedjen a belföldi és nemzetközi turisták által generált bevételek volumene.

Összességében elmondható, hogy a turizmusfejlesztési támogatások allokációja szorosan követte az idegenforgalmi és gazdasági célokat. A konvergencia régiókra történő fókusz egyértelműen tükrözi az EU kohéziós politikájának prioritásait, miközben a támogatások hozzájárultak az ország turisztikai versenyképességének növeléséhez.

4. ábra. Turizmusfejlesztés jogcímen megítelt európai uniós források mértéke ezer lakosra vetítve (Ft/ezzer fő) és megoszlása (%) az egyes tervezési időszakokban, Magyarországon (NUTS 2) 2004–2020 között

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

A 4. ábra alapján az ezer főre jutó turizmusfejlesztési támogatások jelentős különbségeket mutatnak a régiók között a 2004–2020 közötti időszakban. A legmagasabb támogatás Észak-Magyarországon (106,3 millió Ft) és Észak-Alföldön (70,8 millió Ft) volt, míg a legalacsonyabb Budapest (18,3 millió Ft) és Pest régió (11,1 millió Ft) esetében azonosítható. Ez az eloszlás jól tükrözi a régiók közötti fejlettségbeli különbségeket, valamint a területfejlesztési logika által meghatározott prioritásokat.

Észak-Magyarország és Észak-Alföld kiemelkedő támogatása azzal magyarázható, hogy ezek a konvergencia régió jellegükből adódóan gazdaságilag elmaradottabbak, ezért jelentősebb fejlesztési források bevonására volt szükség a turisztikai infrastruktúra és az idegenforgalmi vonzerő fejlesztéséhez. Az EU-s forrásból megvalósult projektek főként a turisztikai alpinfrastruktúra kiépítésére, szálláshelyek létesítésére, valamint új attrakciók létrehozására fókuszáltak. A magas egy főre jutó támogatási összegek tükrözik a lakosság kisebb számát és az igényelt beruházások volumenét is.

A Közép-Dunántúl és Nyugat-Dunántúl is jelentős ezer főre jutó támogatást kaptak (91,4 millió Ft, illetve 99,7 millió Ft), amely részben az infrastrukturális fejlesztésre, részben pedig a természeti és kulturális örökségek fejlesztésére irányult. A Nyugat-Dunántúl esetében például a gyógyfürdők modernizálása, a Közép-Dunántúlon pedig a kulturális örökségek idegenforgalmi fejlesztése állt a középpontban. Ezek a beruházások nemcsak a turizmus vonzerejét növelték, hanem hosszú távon is hozzájárultak a régiók gazdasági növekedéséhez.

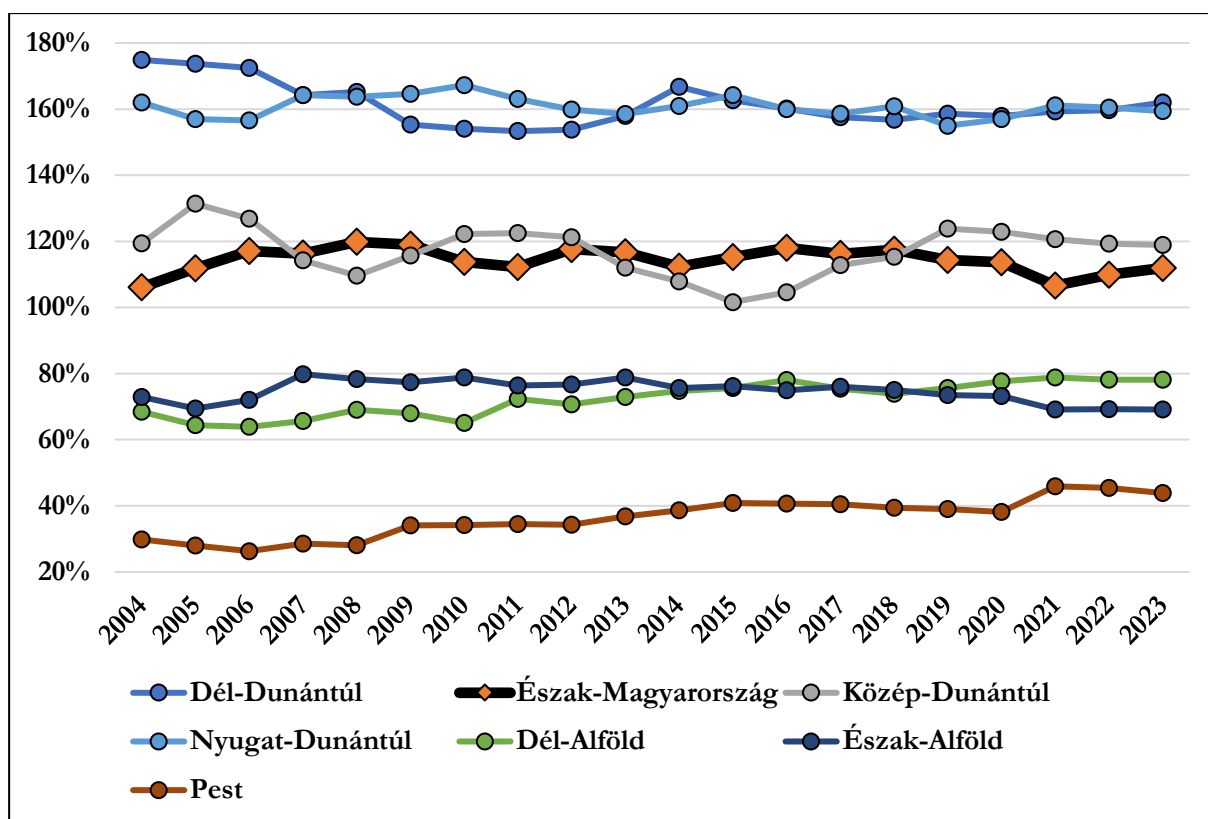
Budapest alacsony támogatási volumene ezer főre vetítve azzal magyarázható, hogy ezen a térség nem konvergencia régiók, ezért fejlettségi szintje miatt általánosan is kevesebb uniós forráshoz jutott. Budapest esetében a támogatások elsősorban specifikus fejlesztéseket céloztak, mivel a főváros már eleve jelentős turisztikai központ és kevésbé volt szükség alapvető infrastruktúra-fejlesztésre.

Összességében az adatok azt mutatják, hogy a turizmusfejlesztési támogatások eloszlása nemcsak a régiók gazdasági fejlettségét, hanem a területfejlesztési prioritásokat és a lakosságszám különbségeit is tükrözi.

Turisztikai GDP tényezőinek változása Magyarország NUTS 2-es régióiban 2004–2023 között

A teljesítmények viszonyítása érdekében a NUTS 2-es régiók turisztikai GDP-tényezőit az országos átlag százalékában kerültek meghatározásra, így biztosítva a régiók közötti különbségek pontos vizsgálatát. A mutatók elemzése révén valós képet kapunk arról, hogy az idegenforgalom milyen mértékben járul hozzá a helyi gazdasághoz, illetve milyen hatással van az idegenforgalom az adott terület lakosságára.

Az elemzés középpontjában Észak-Magyarország régiója áll, mivel az ide irányított legnagyobb volumenű európai uniós támogatások kedvező alapot teremthettek a legjelentősebb és legdinamikusabb növekedés megvalósulásához. A turisztikai GDP mutatóinak elemzése során a Szerzők *Budapest adatait szándékosan kizárták a vizsgálatból*. Ennek oka, hogy a főváros kiemelkedően magas turisztikai teljesítménye jelentős mértékben torzítaná a régiós összehasonlításokat, így az eredmények nem tükröznék kifejezően a vidéki NUTS 2-es régiók valós gazdasági és idegenforgalmi helyzetét.

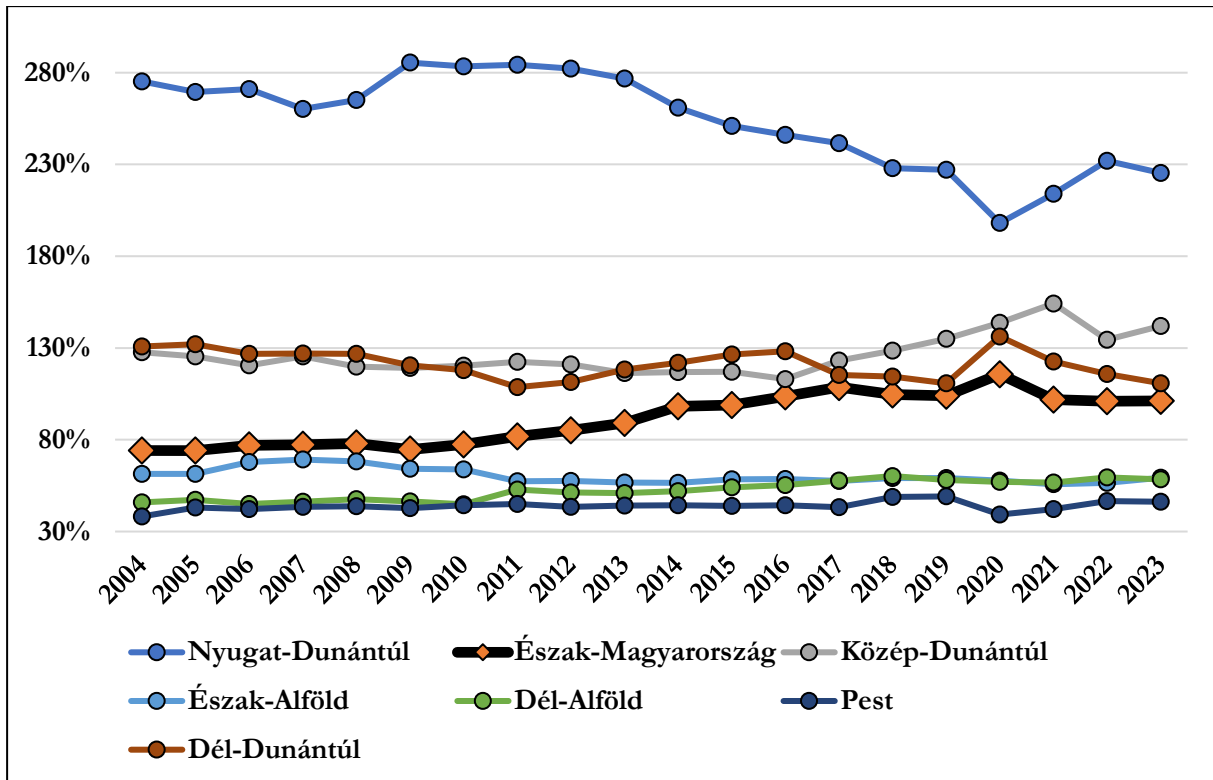
5. ábra. Az idegenforgalmi beágyazottság (db/100e fő) az országos átlaghoz mérten %-ban kifejezve

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

Az idegenforgalmi beágyazottság (Kereskedelmi szálláshelyegységek száma/állandó népesség) mutatóinak elemzése Észak-Magyarország esetében azt mutatja (5. ábra), hogy a régió turisztikai infrastruktúrája folyamatosan fejlődött és a helyi gazdaságba történő integrációja stabilan az országos átlag felett alakult. A régió idegenforgalmi beágyazottsága 2004-ben az országos átlag 106,1%-a volt, amely 2008-ra elérte a 119,83%-ot, majd 2023-ra 111,92%-on stabilizálódott. Bár a növekedés üteme mérsékelte, a mutató folyamatosan az országos átlag fölött maradt, jelezve, hogy az uniós forrásokkal támogatott fejlesztések jelentős hatást gyakoroltak a turisztikai infrastruktúrára és annak gazdasági beágyazottságára.

Más régiókkal összehasonlítva Észak-Magyarország stabil, de mérsékelt növekedést mutatott. A Dél-Dunántúl esetében az idegenforgalmi beágyazottság értékei kiemelkedően magasak voltak az országos átlaghoz viszonyítva, 2004-ben 174,88%-ot értek el, 2023-ban pedig 162,01%-on álltak. A Nyugat-Dunántúl idegenforgalmi beágyazottsága az országos átlaghoz képest végig kiemelkedő maradt, 2004-ben 162,02%-on, 2023-ban pedig 159,37%-on állt. A régió magas mutatója a kereskedelmi szálláshelyek nagy számát tükrözi, amely elsősorban a fürdőturizmus jelentőségére vezethető vissza, továbbá a határ menti elhelyezkedés további nemzetközi látogatószámot generál, mely jelentősebb mértékű piaci szereplőt eredményez.

Észak-Alföld és a Dél-Alföld régiókban az idegenforgalmi beágyazottság alacsonyabb szinten alakult. Észak-Alföld például 2004-ben 72,96%-on állt, amely 2023-ra 69,14%-ra csökkent, jelezve, hogy a régió turizmusának gazdasági integrációja kevésbé meghatározó. Hasonlóan, a Dél-Alföld is alacsonyabb értékeket mutatott, például 2004-ben 68,51%-ot, míg 2023-ban 78,15%-ot.

6. ábra. Az idegenforgalmi fejlettség (Ft/fő) az országos átlaghoz mérten %-ban kifejezve

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

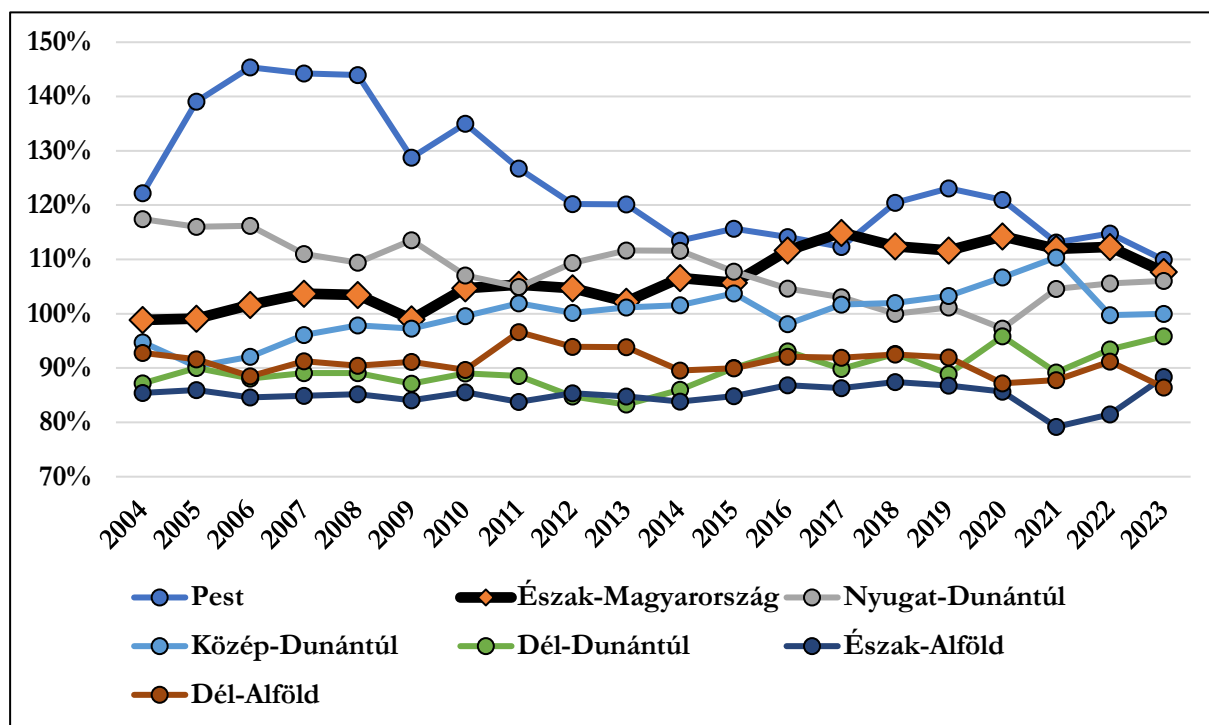
Az idegenforgalmi fejlettség (Kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó szállásdíj árbevétele/állandó népesség) fontos mutatója a régiók turisztikai gazdasági teljesítményének. Észak-Magyarország esetében a mutató értéke 2004-ben az országos átlag 74,18%-a volt, amely folyamatos növekedést mutatott és 2023-ra elérte a 101,24%-ot, vagyis az országos átlag szintjére zárkózott fel (6. ábra). Ez a növekedés egyértelműen jelzi, hogy a régióban az elmúlt két évtized során jelentős előrelépés történt a turisztikai árbevétel növekedése terén, ami a szálláshelyek fejlődésével, a vendégéjszakák számának emelkedésével és a turisztikai kínálat bővülésével magyarázható.

Nyugat-Dunántúl kiemelkedő értékeket mutatott az egész időszakban, 2004-ben a 275,30%-on teljesített, 2023-ra pedig 225,43%-ra mérséklődött. Ez a régió turisztikai gazdasági súlyát tükrözi, amely elsősorban a gyógy- és termálfürdők, például Hévíz és Bük, valamint a határ menti elhelyezkedés által generált magas árbevételre alapul. Bár az érték csökkenése arra utalhat, hogy a növekedés üteme lassult, a régió továbbra is kiemelkedik az országos átlaghoz viszonyítva.

Az Alföld régiói tartósan az országos átlag alatt maradtak. Észak-Alföld esetében a mutató 2004-ben 61,36%-on állt és 2023-ban is csak 59,39%-ot ért el. Ez a régiók kevésbé fejlett turisztikai infrastruktúráját és kisebb mértékű turisztikai árbevételét tükrözi, amely valószínűleg a kereslet korlátozottságára és a vonzerők alacsonyabb kiaknázottságára vezethető vissza. A Közép-Dunántúl mutatói stabil növekedést mutattak, míg 2004-ben 127,65%-on állt, addig 2023-ra 142,01%-ra emelkedtek.

Az idegenforgalmi fejlettség alakulása Észak-Magyarországon azt bizonyítja, hogy a régióban megvalósult fejlesztések, különösen az EU-s támogatások által generált beruházások jelentős előrelépést eredményeztek a turizmus gazdasági teljesítményében. Ugyanakkor az Alföld régióinak alacsonyabb értékei további fejlesztési szükségleteket jeleznek, Nyugat-Dunántúl kiugró értékei pedig arra utalnak, hogy a régió gazdasági szerkezete erősen turizmusorientált. Összességében az adatok

alapján megállapítható, hogy az egyes régiók eltérő növekedési pályát követtek, amely tükrözi a helyi turisztikai erőforrások és fejlesztési stratégiák különbözőségét.

7. ábra. Az idegenforgalmi hatékonyság (Ft/€) az országos átlaghoz mérten %-ban kifejezve

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

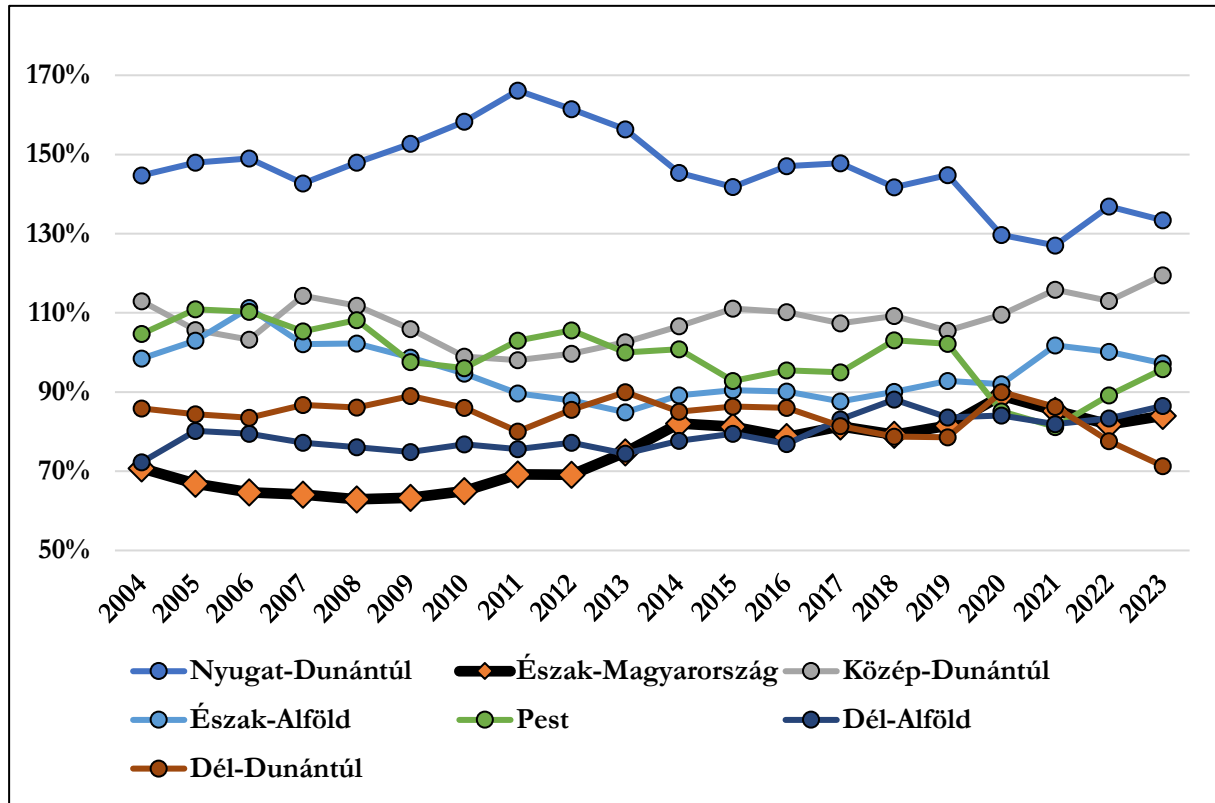
Az idegenforgalmi hatékonyság (Kapacitás, kihasználtság: Kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszaka/kereskedelmi szálláshelyegységek száma) mutatója a turizmus gazdasági teljesítményének és jövedelemtermelő képességének fontos indikátora. Észak-Magyarország esetében a mutató értékei 2004-ben az országos átlag 98,87%-án állt, majd fokozatos emelkedést mutattak, 2017-ben elérve a 114,93%-ot, amely 2023-ra 107,70%-ra mérséklődött (7. ábra). Ez a növekedés arra utal, hogy a régió szálláshelyein a vendégéjszakákhoz kapcsolódó árbevétel növekedett, amely részben az infrastruktúra fejlesztésére irányuló uniós források eredményességének, részben pedig a magasabb színvonalú szolgáltatások iránti kereslet növekedésének köszönhető.

Nyugat-Dunántúl mutatói szintén stabilan az országos átlag fölött alakultak, 2004-ben 117,42%-on, majd 2023-ban 106,03%-on állt. Ez a régióban jelentős turisztikai vonzerők, különösen a gyógy- és termálfürdők gazdasági hatékonyságát tükrözi, mivel ezek magas hozzáadott értéket képesek generálni a turizmusban. Ugyanakkor a mutató csökkenése arra utalhat, hogy a régió nem tudta teljes mértékben fenntartani a korábbi évek jövedelemtermelő dinamizmusát, amely a nemzetközi turizmusban bekövetkező változásokkal és/vagy a belföldi kereslet alakulásával lehet összefüggésben.

A Közép-Dunántúl mutatói 2004-ben 94,72%-on állt, 2023-ra pedig 99,99%-ra emelkedett, ami lassabb, de fokozatos fejlődést tükröz. Ez arra utal, hogy a régió turisztikai kínálata kevésbé koncentrált, és a jövedelemtermelő képesség növekedése lassabb ütemben valósult meg, mint például Nyugat-Dunántúlon. Ezzel szemben az Alföld régiói, különösen Észak-Alföld és Dél-Alföld, tar-

tósan az országos átlag alatt maradtak, 2023-ban 88,35%-os és 86,43%-os értékkel. Ezek az alacsonyabb mutatók a turisztikai infrastruktúra és a szolgáltatások színvonalának hiányosságaira, valamint a kisebb turisztikai keresletre utalnak.

Észak-Magyarország esetében a mutató alakulása arra enged következtetni, hogy a turizmus gazdasági teljesítménye fokozatosan javult, amely mögött a magasabb színvonalú szolgáltatások iránti kereslet, az árképzési stratégia hatékonysága és a fejlesztési források célzott felhasználása állhatott.

8. ábra. A kapacitáskihasználtság (db/éj) az országos átlaghoz mérten %-ban kifejezve

Forrás: Saját szerkesztés Adat: KSH Adatbázis, 2024

A 8. ábra a kapacitáskihasználtság változásait mutatja be Magyarország NUTS 2-es régióban (Budapest nélkül) 2004 és 2023 között, országos átlaghoz viszonyítva. A vizsgált időintervallumban az Észak-Magyarország régió kapacitáskihasználtsága jelentős változásokon ment keresztül. 2004-ben a régió 70,72%-os kapacitáskihasználtsággal rendelkezett, amely 2009-ig stagnált, kisebb arányban csökkent, de a vizsgált időszak hátralévő részében dinamikusabb emelkedést mutatott. 2007-ben például a kihasználtság 64,10%-ra csökkent, majd ezt követően az 2012-es évre elérte a 78,63%-ot, és 2023-ra az érték 81,32%-ra emelkedett, amely az egyik legnagyobb növekedés az országos átlaghoz képest.

Észak-Magyarország kapacitáskihasználtságának javulása azt mutatja, hogy az uniós források és a helyi fejlesztési projektek összehangolt alkalmazása kedvezően befolyásolta a régió turisztikai teljesítményét. Bár a növekedési ütem más régiókhoz viszonyítva nem kiemelkedő, de az adatok azt jelzik, hogy az EU-s fejlesztési források célzott felhasználása jelentős hatást gyakorolt a régió infrastruktúrájára és turizmusára. Azonban figyelembe kell venni, hogy a kapacitáskihasználtság nemcsak az infrastruktúra minőségétől függ, hanem a kereslet növekedésétől is. Észak-Magyarország esetében az emelkedő turizmus iránti kereslet, az új attrakciók és a helyi turisztikai kínálat fejlődése mind hozzájárultak a magasabb kapacitáskihasználtsághoz.

Összességében elmondható, hogy az Észak-Magyarországraallokált uniós fejlesztési források valóban hozzájárultak a régió turizmusának fejlődéséhez és a kapacitáskihasználtság növekedése azt jelzi, hogy a fejlesztések sikeresek voltak.

2. táblázat. A turisztikai GDP tényezőinek átlagos relatív változása – hároméves mozgóátlag alapján – Magyarország régióiban (2004–2023)

Terület	Idegenforgalmi beágyazottság	No.	Idegenforgalmi fejlettség	No.	Idegenforgalmi hatékonyság	No.	Kapacitáskihasználtság	No.
<i>Észak-Magyarország</i>	99,89%	4.	101,68%	1.	100,57%	2.	101,21%	1.
Dél-Alföld	100,99%	2.	101,31%	2.	99,85%	4.	100,45%	2.
Közép-Dunántúl	99,72%	6.	100,79%	3.	100,63%	1.	100,44%	3.
Dél-Dunántúl	99,82%	5.	99,42%	5.	99,85%	5.	99,75%	4.
Észak-Alföld	99,56%	7.	99,39%	6.	100,27%	3.	99,58%	5.
Nyugat-Dunántúl	100,06%	3.	98,92%	7.	99,44%	6.	99,41%	6.
Pest	102,67%	1.	100,49%	4.	98,98%	7.	98,88%	7.

Forrás: Saját szerkesztés, 2024

Az átlagos relatív változás számítása a turisztikai GDP négy fő tényezőjének alapján fontos eszköz a régiók teljesítményének összehasonlításához (2. táblázat). Az indexszámítás első lépéseként a 4–8. ábránál azonosítható valós trendekből hároméves mozgóátlagok kerültek meghatározásra. Ez lehetővé tette az éves ingadozások kisimítását és a hosszabb távú trendek pontosabb azonosítását.

Észak-Magyarország kiemelkedő teljesítményt mutatott, különösen az idegenforgalmi fejlettség és a kapacitáskihasználtság mutatóiban. Ez a régió turisztikai kínálatának fokozatos javulását és a kereslet növekedését jelzi. A kapacitáskihasználtságban elért 101,21%-os eredmény pedig arra utal, hogy a meglévő turisztikai infrastruktúra jól kihasznált. Az idegenforgalmi hatékonyság terén Észak-Magyarország a második helyen végzett 100,57%-os növekedési értékkel. Ez a turisztikai szolgáltatások minőségének javulását jelzi, amely lehetővé tette az árak és a kereslet növekedését. Ugyanakkor az idegenforgalmi beágyazottságban elért 99,89%-os érték a negyedik helyre pozícionálta a régiót, ami csökkenésre utal a szálláshelyek száma és a lakónépesség vonatkozásában. Ez arra enged következtetni, hogy inkább a meglévő kapacitások hatékonyságának javítása került inkább fókuszba, mintsem új kapacitások létesítése.

A 2. táblázat alapján a régiók turisztikai teljesítménye jelentős eltéréseket mutatott. Pest régió kiemelkedett az idegenforgalmi beágyazottság terén, de alacsony kapacitáskihasználtság és hatékonyság mutatók jelezték, hogy a szálláshelyek nem megfelelően hasznosultak. Nyugat-Dunántúl erős beágyazottságot mutat, de az alacsony hatékonysági értékek arra utalnak, hogy a fürdőturizmus nem hozta az elvárt gazdasági teljesítményt. Dél-Alföld magas fejlettségi értékeket ért el, de alacsony hatékonysága azt jelezte, hogy a kereslet nem tartott lépést az infrastruktúra bővítésével. Közép-Dunántúl kiegyensúlyozott teljesítményt mutatott, különösen a hatékonyság terén, míg a Dél-Dunántúl és az Észak-Alföld gyengébb mutatókat produkáltak, ami alacsonyabb turisztikai bevételekre és kihasználtságra utal.

Összességében az eredmények rávilágítanak a régiók eltérő fejlődési pályáira, a turisztikai fejlesztések sikerességére és a jövőbeli szükséges fejlesztési irányok kijelölésére.

Köveztetések és javaslatok

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy az Észak-Magyarország régió idegenforgalmi versenyképessége jelentős mértékben erősödött, amelyhez az európai uniós támogatások hatékony felhasználása is hozzájárult. A régió idegenforgalmi fejlettsége és kapacitáskihasználtsága kiemelkedően növekedett, jelezve a források célzott és eredményes felhasználását. Az idegenforgalmi hatékonyság növekedése szintén alátámasztja a turisztikai szolgáltatások minőségi fejlődését és a fenntartható növekedés iránti elkötelezettséget. Az idegenforgalmi beágyazottság terén azonban nem történt fejlődés, inkább a meglévő infrastruktúra hatékony kihasználására helyezték a hangsúlyt, nem pedig új kapacitások létesítésére.

A régiók összehasonlítása a fejlesztési stratégiák és forrásfelhasználás eltérő sikerességét mutatta. Pest régió erős beágyazottsága ellenére alacsony hatékonysága a források kihasználatlanságára utal. Nyugat-Dunántúl fürdőturizmusra épülő idegenforgalma kiemelkedő, de GDP-mutatói szerint gazdasági potenciálját nem használja ki kielégítő mértékben. Az Észak-Alföld tartósan az országos átlag alatt maradt, tehát a térségi további forrásbevonást és a stratégiák újragondolását igényli. Közép-Dunántúl kiegyensúlyozott eredményei a jól alkalmazkodó stratégiákra utalnak, míg Dél-Dunántúl GDP-növekedése ellenére fenntartható versenyképessége továbbra is kihívás, különösen az erőforrás-optimalizálás terén.

A szakirodalmi feldolgozás eredményeinek és összefüggéseinek integrálása a kutatásba lehetővé tette az uniós támogatások régiókra gyakorolt turisztikai hatásának mélyebb feltárását és értékelését, hozzájárulva a hatékonyságuk átfogóbb elemzéséhez és jövőbeni stratégiai alkalmazásuk megalapozásához. Az irodalmi kutatás alapján szükséges kiemelni a fenntarthatóságot és a helyi gazdasági integráció elősegítését célzó stratégiák fontosságát, különös tekintettel az alacsonyabb teljesítményű régiók felzárkóztatására.

Javaslatok

1. *Célzott támogatások erősítése az alacsonyabb teljesítményű régiókban:* A kereslet növelésére és a turisztikai vonzerők fejlesztésére fókuszáló stratégiák kidolgozása indokolt.
2. *Hatékonyságnövelés a kiemelkedő régiókban:* A gazdasági érték növelése érdekében innovatív szolgáltatások és marketingstratégiák bevezetése szükséges.
3. *Fenntarthatósági elemek megerősítése:* A fejlesztések során a környezetbarát megoldások és a helyi közösségek bevonása kulcsfontosságú a hosszú távú fenntarthatóság érdekében. Javasolt az ESG irányelvek gyakorlati alkalmazása, melynek kiemelt jelentőségére a szakirodalmi feldolgozás világított rá.
4. *Turisztikai infrastruktúra korszerűsítése:* A legtöbb desztinációban a meglévő kapacitások további fejlesztése, de leginkább a kínálat diverzifikálása lehet a versenyképesség fokozásának kulcsa.
5. *Monitoring és visszacsatolás erősítése:* Az EU-s támogatások hatásainak rendszeres értékelése és az eredmények alapján történő korrekció elengedhetetlen a további fejlesztések sikeréhez.

Hivatkozott források

Aubert, A. – Barcza, A. – Gonda, T. – Horváth, Z. – Pálfi, A. (2017): Paradigmaváltás(ok) a magyarországi turisztikai desztinációk fejlesztésében és menedzselésében. *Turizmus Bulletin*, 17(1–2), 15–25. <https://doi.org/10.14267/TURBULL.2017v17n1-2.2>

- Aubert, A. – Miszler, G. – Szabó, G. (2004): A Regionális területfejlesztés és a turizmustervezés összefüggései a Dél-Dunántúlon. *Turizmus Bulletin*, 4(1), 33–37.
- Băndoi, A. – Jianu, E. – Enescu, M. – Axinte, G. – Tudor, S. – Firoiu, D. (2020): The Relationship between Development of Tourism, Quality of Life and Sustainable Performance in EU Countries. *Sustainability*, 12(4), 1628. <https://doi.org/10.3390/su12041628>
- Bujdosó, Z. (2016): A turizmus és a területfejlesztés kapcsolatrendszer Magyarországon. In: Kókai S. (szerk.): A változó világ XXI. századi kihívásai, Nyíregyházi Egyetem, pp. 63–77.
- Csorba, L. (2023): The Perfect Quality Model and the Quality of Public Finances. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*, 69(2), 51–66. https://doi.org/10.35551/PFQ_2023_2_3
- Cvelbar, L. – Dwyer, L. – Koman, M. – Mihalic, T. (2015): Drivers of destination competitiveness in tourism: a global investigation. *Journal of Travel Research*, 55(8), 1041–1050. <https://doi.org/10.1177/0047287515617299>
- Dempere, J. – Modugu, K. P. (2022): Tourist destination competitiveness and esg performance in the airline industry. *Problems and Perspectives in Management*, 20(4), 153–165. [https://doi.org/10.21511/ppm.20\(4\).2022.12](https://doi.org/10.21511/ppm.20(4).2022.12)
- Diekmann, A. – McCabe, S. (2011): Systems of social tourism in the European Union: A critical review. *Current Issues in Tourism*, 14, 417–430. <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.568052>
- Eckert, E. – Kovalevska, O. (2021): Sustainability in the European Union: Analyzing the Discourse of the European Green Deal. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 80. <https://doi.org/10.3390/jrfm14020080>
- Font, X. – Torres-Delgado, A. – Crabolu, G. – Palomo, M. J. – Kantenbacher, J. – Miller, G. (2021): The impact of sustainable tourism indicators on destination competitiveness: the European Tourism Indicator System. *Journal of Sustainable Tourism*, 31(7), 1608–1630. <https://doi.org/10.1080/09669582.2021.1910281>
- Gyurkó, Á. (2018): Az általános gazdasági versenyképesség és a turisztikai potenciál kapcsolata az Észak-Magyarország régióban. In: Dinya L. – Csernák J. (eds.): XVI. Nemzetközi Tudományos Napok. Líceum Kiadó, Gyöngyös, pp. 777–784.
- Gyurkó, Á. – Bujdosó, Z. (2019): Turisztikai versenyképesség és a potenciál kapcsolata az Észak-Magyarország régióban. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4(3), 4–20. <https://doi.org/10.15170/TVT.2019.04.03.01>
- Hassan, A. S. – Meyer, D. F. (2022): Does countries' environmental, social and governance (ESG) risk rating influence international tourism demand? A case of the Visegrád Four. *Journal of Tourism Futures*, 1–20. <https://doi.org/10.1108/JTF-05-2021-0127>
- Ionescu, G. – Firoiu, D. – Pîrvu, R. – Vilag, R. (2019): The impact of ESG factors on market value of companies from travel and tourism industry. *Technological and Economic Development of Economy*, 25(5), 820–849. <https://doi.org/10.3846/tede.2019.10294>
- Kraftné Somogyi, Gy. (2000): A turizmus területi irányítása. *Comitatus*, 2000(1–2), 119–133.
- Legendre, T. – Ding, A. – Back, K.-J. (2024): A bibliometric analysis of the hospitality and tourism environmental, social, and governance (ESG) literature. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 58, 309–321. <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2024.01.003>
- Lengyel, I. (2010): A globalizációs folyamatok térbelisége, területi verseny és versenyképesség. In: Süli-Zakar I. (eds.): A terület- és településfejlesztés alapjai II. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, pp. 184–202.

- Lőrinc, B. – Káposzta, J. (2024): Az alacsony presztízsű foglalkoztatottak térbeli eloszlásának összefüggései Magyarországon, 2011-2022, *Tér és Társadalom*, 38(3), 34–56. <https://doi.org/10.17649/TET.38.3.3548>
- Lukovics, M. (2017): Regionális gazdaságfejlesztés: eltérő fejlettségű megyék versenyképességének összehasonlító elemzése. *Tér és Társadalom*, 18(4), 149–168. <https://doi.org/10.17649/TET.18.4.976>
- Michalkó, G. (2016): Turizmológia – Elméleti alapok. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 1–266.
- Motsa, A. – Rybakova S. – Shelemetieva T. – Zhuvahina I. – Honchar L. (2021): The effect of regional tourism on economic development: Case study: The EU countries. *International Review*, 1–2, 67–75. <https://doi.org/10.5937/intrev2102069M>
- Nagy, D. (2021): Turizmusfejlesztés a Duna-Sió desztinációban. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 3(1), 36–47. <https://journals.lib.pte.hu/index.php/tvt/article/view/4370>
- Nakipova, G. – Mazhitova, S. – Gelmanova, Z. – Kudaibergenova, S. – Saparova, B. – Kuatova, A. (2023): Competitiveness of the regional economy on the example of ESG technologies and their impact on the tourism industry. *Montenegrin Journal of Economics*, 19(4), 7–18.
- Papp, Zs. (2012): A turisztikai desztinációk versenyképessége – hogyan mérjük? Modellek és módszerek áttekintése. In: Bajmócy Z. – Lengyel I. – Málóvics Gy. (szerk.): *Regionális innovációs képesség, versenyképesség és fenntarthatóság*. Szeged: JATEPress Kiadó, pp. 225–238. <http://acta.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/30583>
- Paramati, S. R. – Alam, Md. S. – Lau, C. K. M. (2018): The effect of tourism investment on tourism development and CO2 emissions: empirical evidence from the EU nations. *Journal of Sustainable Tourism*, 26(9), 1587–1607. <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1489398>
- Stacchini, A. – Guizzardi, A. – Costa, M. (2022): The Value of sustainable tourism destinations in the eyes of visitors. *Highlights of Sustainability*, 1(3), 203–223. <https://doi.org/10.54175/hsustainable1030015>
- Tarik, D. – Erdinc, A. – Oguzhan, C. – Ozgur, O. – Abhinav, S. – Muhammed, H. Y. (2022): The effect of environmental, social and governance risks. *Annals of Tourism Research*, 95, 103432. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2022.103432>
- Tóth, G. – Dávid, L. (2011): A turizmus szerepe a regionális fejlődésben. In: Dávid L. (eds.): *Magyarország turisztikai régiói: „Komplex megközelítésű digitális tananyagfejlesztés a közgazdaságtudományi képzési terület turizmus alap- és mesterszakjaihoz” TÁMOP-4.1.2-08/1/A-2009-0051*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, pp. 1–13.
- Tóth, T. – Káposzta, J. (2021): Successful Management of Settlements to Boost Rural Development. *European Countryside*, 13(4), 819–833. <https://doi.org/10.2478/euco-2021-0044>
- Tömöri, M. – Staniscia, B. (2023): The impact of the COVID-19 pandemic on cross-border shopping tourism: the case of Hungary. *Hungarian Geographical Bulletin*, 72(2), 147–161. <https://doi.org/10.15201/hungeobull.72.2.4>

Szerző(k)

Bujdosó Zoltán

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5023-074X>

PhD, habil.

egyetemi tanár

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet,
Turizmus-Vendéglátás Tanszék

E-mail: bujdoso.zoltan@uni-mate.hu

Gyurkó Ádám

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-9522-6978>

PhD

adjunktus

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Gazdaságtudományi Intézet, Turizmus Tanszék

E-mail: gyurko.adam@uni-eszterhazy.hu

Némediné Kollár Kitti

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4368-3932>

PhD

egyetemi docens

Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem, Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet,
Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

E-mail: nemedine.kollar.kitti@uni-mate.hu

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. /

A műre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik:

[CC-BY-NC-ND-4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

